

Antonija Zaradija Kiš

**MEMOARSKE MARGINALIJE – (NE)SVJESNA
ISHODIŠTA ŽIVOTOPISA
ČINJENICE I NEDOUMICE IZ ŽIVOTA GLAGOLJAŠA ŠIMUNA GREBLA
(OKO 1472.- OKO 1551.)**

dr. sc. Antonija Zaradija Kiš, Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb, pregledni članak

UDK 821.163.42.09 Greblo, Š.
003.349.12(497.5-3 Istra)

Pop glagoljaš Šimun Greblo iz Roča u Istri koji je živio i djelovao na prijelazu iz 15. u 16. stoljeće ostavio je neizbrisiv trag u hrvatskoj glagoljskoj književnosti. Relativno oskudni autobiografski podaci s margina nekolicine glagoljskih rukopisa samo ocrtavaju lik ročkoga intelektualca, ali su u biti dovoljni za spoznavanje njegove literarne vrijednosti i značenja. Nedostatnost osnovnih biografskih podataka i stanovite nejasnoće u postojećim podacima kod današnjih su istraživača, koji su se iole dotakli Greblova rada, nailazi na probleme glede vremenskih odrednica s jedne strane te eventualne župničke titule s druge strane. O toj smo problematici i približavanju konačnom rješenju pokušali objasniti neke nedoumice. Time zasigurno još nije moguće pouzdano potvrditi točnosti elementarnih podataka. Zbog toga ih i dalje trebati uzimati s oprezom. Zato će uvijek postojati barem dvije mogućnosti interpretacije znanih podataka te nam ne preostaje drugo već da se priklonimo onom tumačenju za koje držimo da je uvjerljivije.

Ključne riječi: *Roč, Šimun Greblo, glagoljaš, marginalije, biografija*

Uvodne napomene

U medievističkim se istraživanjima često nameću promišljanja o srednjovjekovnim pisarima i njihovu maru za buduće naraštaje (Pernoud 1977), te pitanja jesu li srednjovjekovni intelektualci bili svjesni buduće potencijalne važnosti njihovih marginalnih zapisa? Odgovor je, dakako, teško dati jer je srednjovjekovlje još uvijek nedostavno određeno, osobito kada je riječ o identifikaciji medievističke duhovne svijesti koja je izravno uključena u proces uspostavljanja personalnosti kroz različite

oblike pisane riječi, a osobito u iskazima određenim individualnim razvojem.¹ Uz to valja imati na umu da je srednjovjekovna kultura ponajprije usmena, kako to naglašava Paul Zumthor, jedan od najvećih medievista s kraja 20. stoljeća, koji iznad svega ističe *la vocalité*, tj. pojam glasovnosti kroz koji se materijalizira srednjovjekovni tekst i u kojemu je *la voix*, tj. glas tekstološka inkarnacija. Usmenost predstavlja temeljno načelo srednjovjekovne proizvodnje tekstova (Zlatar 2000: 23) što je i polazište u objašnjenju pojave i uzroka marginalija – zapisanih misli i individualnih usmenih komentara kao inkarniranih tekstoloških autobiografskih elemenata. U objašnjenju pojavnosti i sadržaja marginalija potrebno je imati na umu i jednu isključivo ekonomsku činjenicu, tj. to da je srednjovjekovni pisar morao biti štedljiv glede tinte i prostora na papiru ili pergamentu, koji je imao već unaprijed određenu namjenu. Da bi zapisao neki usputni događaj ili pak nešto o sebi, pisar je morao biti posebno motiviran i sam odvagnuti važnost svoga budućega zapisa. Povod za pišćeve marginalije najčešće je neka iznenadna društvena pojava, poput rata ili epidemije, ili pak osobna ushićenost, potresenost, tj. emocije koje su u trenutku postale posebno važne. Autobiografske su marginalije duboko emocionalne naravi što neminovno nagovještava izraženiju subjektivnost koja se manifestira u odabranom motivu iskaza. Ima li se u vidu kratkoću zapisa pisara, koji je redovito javna osoba i izravni sudionik zapisanoga motiva, te njegovo donekle suzdržano gledište, jasno je da su marginalije srednjovjekovnoga intelektualca, zapravo, njegovi memoarski zapisi s historiografskom namjerom namijenjeni javnosti.

Glagoljaške marginalije

Hrvatskoglagoljski srednjovjekovni rukopisi, osobito oni drugoga razdoblja,² nude obilje zapisa anonimnih pisara,³ pučkih duhovnika često “uglednoga položaja”, na koje se u tekstološkim istraživanjima ne obraća uvijek dovoljna pozornost jer su zapisi usputni, naglašenoga individualnoga kolorita, za razliku od samoga rukopisa, koji je najčešće predmet istraživanja. Marginalije su zapisane u hipu i upravo zato najbolje otkrivaju čovjeka i njegovu uzburkanu svakodnevicu obilježenu epidemijama, glađu⁴ ili ratnim stradanjima. No, katkad su marginalije i odraz spontanih autorovih primisli ekspresivnoga naboja koje pisac zbog njihove vulgarnosti možda ne bi izrekao, ali se ipak morao negdje “istresti”. Najbolji primjer za to su ove dvije bilješke:

¹ Problematikom srednjovjekovne autobiografije posebno se bavio Georg Mischa u kapitalnom djelu *Geschichte der Autobiographie*.

² Drugo razdoblje srednjovjekovne književnosti ili doba pune zrelosti je vrijeme od samoga kraja 14. stoljeća do 1508. godine, tj. do kraja rada senjske glagoljske tiskare (Hercigonja 1975: 30).

³ Pod pojmom *anonimni pisar* podrazumijevamo i zapise koji sadrže imena ljudi o kojima ne znamo ništa osim imena ili nadimka i redovničke titule koja je najčešće *žakan* ili *pop*.

⁴ U kolofonu (fol. 76-78) *Zbornika fra Šimuna Glavića* (Arhiv HAZU, sign. I a 25) iz 1529. godine, čita se: *...I dura glad i rat jure su tri lita a napridb ča bog6 da6* (Hercigonja 1975: 197; HBL 1998: 732-733).

- Zapis popa Domeniga na fol. 201 glagoljskoga kodeksa iz 14. stoljeća koji se danas čuva u Parizu pod signaturom Code slave 11 (Tadin 1954). Bilješka glasi: *ebi ga vrag' am(e)nъ* (Vajs 1948: 40).

- Zapis na fragmentu vrbničkoga brevijara iz 13. stoljeća (Štefanić 1960: 324) na fol. 3d glasi: *pisacъ bi hotelъ piti · ne zabudêmo se napiti*.

Obje bilješke naglašavaju trenutačno stanje pisara i njegova proživljavanja i doživljavanja stvarnosti i okruženja. Marginalije su sredstvo fiksiranja neposrednoga i individualnoga doživljavanja okoline i života pojedinca samo u jednom trenutku. One su pisane jezikom svakodnevice i gotovo redovito glagoljskom kurzivom.

Proučavanju marginalija u glagoljskim rukopisima privukla nas je relativna anonimnost pisaca glagoljaša. Polazeći od opće postavke da je srednji vijek doba relativno anonimnih stvaratelja u svim granama umjetnosti pa tako i u pisanoj riječi, spomen imena pisca u hrvatskoglagoljskim rukopisima pobuđuje znatiželju: *pisa pop' frančisko* (zapis iz 1484. godine: Novakov misal, fol. 270b); *to pisa žakan' gospodina ilije · a ta žakan' bi z dobrina* (zapis iz 1496. godine: misal Illirico 8, fol. 288a); *to pisa pop' mikulica* (zapis iz 1468. godina: misal Illirico 4, fol. 158a); *to pisa žakan' jakov'* (zapis iz 1499. godine: brevijar I. Novljanski, fol. 234a) (Milčetić 1911) itd. Usputno svjedočanstvo nekoga Jurja, Ilije, Bartola ili Šimuna često navodi na razmišljanja o privilegiranom (osobito filološkom) znanju pojedinaca, čime se ističe vrsta zanimanja koje se dugo stjecalo i koje je bilo zahtjevno i odgovorno jer je imalo svoju transmisijsku i povijesnu ulogu. To i ističe zapis na fol. 149a glagoljskoga brevijara iz Arhiva HAZU (sign. III.b 6) iz 1470. godine: *velika glava · mala pamet · ki oče biti pop · ostavi se huda dela ter se uči se vred*.

Ideju o razvijenijoj historiografskoj svijesti pisara glagoljaša i spoznaju njegove odgovornosti prema odabranome zanimanju pokazuju opširniji *kolofoni* (danas *impresumi*), u kojima pisar navodi više podataka o svome djelu, uz poneke dodatne upute, upozorenja ili priznanja koja više ocrtavaju piščev rad, nego li njega sama. Tako se pisac Bartol Krbavac, autor izgubljena Bakarskoga brevijara, u zapisu iz 1414. godine, unaprijed ispričava za eventualne pogreške koje su mu se možda potkrale: *i egda štiti budete sie knigi ne psuite ni me klnite; poneže ne pisa ih Duh sveti na ruka grešnika...* (Pantelić 1964: 15), što nije i jedini slučaj sličnoga komentara.

Iz nekoliko je navedenih primjera razvidno da uz osobno ime pisara najčešće stoji i njegov naziv obrazovnoga stupnja. To su u većini slučajeva i svi podaci koji govore o piscu glagoljašu, iz kojih ne saznajemo mnogo, a nikada i nećemo saznati jer životopis u današnjem smislu te riječi nije bio poznat ondašnjim pisarima.⁵ Ipak,

---

⁵ Biografija, odnosno autobiografija kao književni žanr u današnjem smislu riječi poznata je tek od 18. stoljeća. Njezine korijene ipak valja tražiti u antičkoj književnosti te u srednjovjekovnom *žitiju* (grč. βίος, lat. vita) koji se formalno naslanjaju na antičku i helenističku životopisnu baštinu, ali na drugačijim ideološkim postavkama, utemeljenim na svetosti likova koji se formiraju u dramatičnim preobrazbama iz grešnika u sveca. *Biografija* ili *žitije* je tako hagiografija (grč. ἅγιος = svet; γράφω = opisivati) koja priznaje jedino

razvidna je želja srednjovjekovnoga intelektualca za ostavljanjem traga svoga postojanja i stvaranja koja se realizira u *memoarskim marginalijama* – temeljnom mediju autobiografskoga iskaza, preteći autobiografije – književnoga žanra višestruke važnosti.

Na temelju sačuvanih srednjovjekovnih glagoljskih kodeksa koji su nastajali tijekom dužega razdoblja i u kojima je njihovim nastankom, a potom i uporabom, utkan život pisara, moguće je katkad skicirati životni put i stvaralaštvo srednjovjekovnih intelektualaca.

Tako su sve dosadašnje spoznaje, iako samo marginalne i usputne, o životu i radu popa glagoljaša Šimuna Grebla iz Roča⁶ omogućile osvjetljavanje nekih osnovnih životopisnih naznaka o istarskom intelektualcu s kraja 15. stoljeća, te se čini kao da se o njemu više i nema što reći. Malo raspoloživih podataka o Greblovu životu i radu otklanjaju mogućnost prevelika lutanja u istraživanju njegova života. S druge pak strane, njihova nedovoljna količina nerijetko izaziva nedoumice u donošenju, katkad primarnih zaključaka koji bi Grebla potpunije odredili. Problematični su tako zaključci o utvrđivanju točna datuma rođenja i smrti koji će zauvijek ostati upitni zbog nepostojanja knjiga rođenih i umrlih iz Greblova vremena.

Ovom bismo prigodom na temelju recentnijih istraživanja željeli sustavno prikazati otklone i neizvjesnosti u ključnim vremenskim odrednicama života Šimuna Grebla, jednako tako naglasiti doprinose konstantnih interdisciplinarnih istraživanja, važnost povezivanja spoznaja uz nužan oprez u donošenju zaključaka.

Autobiografske bilješke Šimuna Grebla

- Kada je rođen Šimun Greblo? Koje je titule imao?

U osnovne životopisne podatke spadaju datumi rođenja i smrti koji su za mnoge srednjovjekovne osobe neutvrđeni jer su se za većinu ljudi počeli bilježiti tek nakon koncila u Tridentu (1545.-1563.). Jednako vrijedi za utvrđivanje datuma Greblova rođenja i smrti. U stručnoj je literaturi najčešće prihvaćen podatak da je Šimun Greblo rođen oko 1472. godine i o tome se nikada nije posebno raspravljalo⁷ jer je prvi, a ujedno i najstariji podatak o tome zapisao sam Greblo u kolofonu svoga djela *Tlmačenje od muki gospoda našega Isuhrsta*. Kolofon je dovršio 5. ožujka 1493. godine (Zaradija Kiš 2001: 129) (Reinhart 2002: 299-303).⁸ Bilješka koja glasi *az' šimun' žakan' okolit' ispisah' sie tlmachenie v roče i ê rododm iz roča* (fol. 23v) važna je ne samo radi

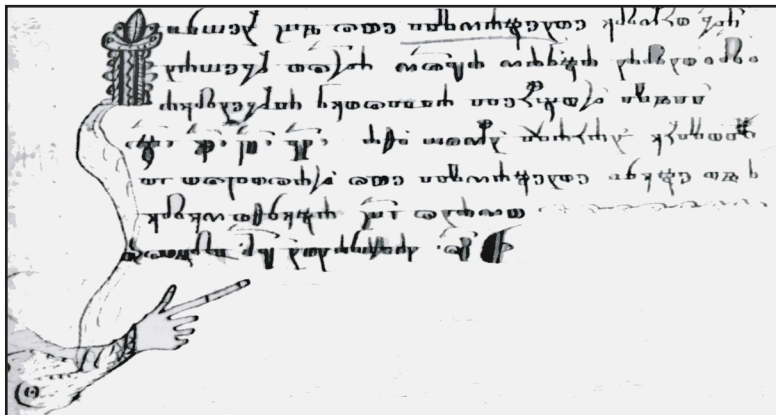
duhovna tumačenja obilnih nadnaravnih pojava, koja se vješto isprepliću s prirodnim do te mjere da ih je teško razdijeliti s obzirom da citiraju mnoštva autentičnih svjedočanstava o čudesima svetaca.

⁶ *Enciklopedija Jugoslavije*, t. 3, str. 618, Zagreb 1958; *Enciklopedija Jugoslavije*, t. 4, str. 592, Zagreb 1986; *Hrvatski leksikon*, t. 1, str. 413, Zagreb 1996; *Hrvatska enciklopedija*, t. 4, str. 350, Zagreb 2002; *Hrvatski biografski leksikon*, t. 5, str. 158, Zagreb 2002; *Istarska enciklopedija*, str. 284-285, Zagreb 2005.

⁷ Do danas se objavljena vremenska granica Greblova rođenja kreće od XV. stoljeća preko 1470. do 1472. godine (v. gore citirane enciklopedijske natuknice).

⁸ Usp. Reinhart 2004: 71.

potvrđivanja autorstva napisana djela, već osobito zbog iznošenja autorova obrazovnog stupnja na temelju kojega se mogla otprilike odrediti i njegova životna dob. Greblo je, dakle, 1493. godine mogao imati oko 21 godinu.⁹

Slika 1: Bilješka iz kolofona Tumačenja Muke Kristove (fol. 23v)

Zapis ima autobiografsku narav, pisan je u dvostrukoj "ich" formi Greblova iskaza, a izražen je osobnom zamjenicom az6 (stariji oblik), a potom ja (mlađi oblik): az6... i ê rodom iz roča. Zamjenica je tipično sredstvo izražavanja osobne povijesti, samospoznaje i refleksije samoga zapisivača (Zlatar 2000: 38). Zamjenički izraz naglašava, naime, ideju progresivnoga oslobađanja individue, ovdje "žakna" Grebla, tipičnim tzv. renesansnim¹⁰ izražajnim sredstvom, kako su potvrdila autobiografska teoretiziranja sedamdesetih i osamdesetih godina 20. stoljeća (Olney 1980: 19-23; Lejeune 1975: 314). Premda "žakan" Šimun u istarskom ruralnom ozračju s kraja 15. stoljeća pripada više srednjovjekovnom nego renesansnom vremenu, oblik njegova izraza ...ja rodom iz roča pokazuje suvremenost izričaja. Dah renesanse koja je već u zamahu na susjednom talijanskom području, preko sličnih čimbenika koji modeliraju književne izričaje, pokazuje snažne utjecajne smjernice zapadnoeuropskih književnih tokova. Marginalija posebno naglašava Greblorv osjećaj ponosa prema rodnome gradu, iznimna kulturološkoga značaja, jer ga Greblo u iskazu posebno apostrofira, što je još

⁹ Prvi korak stupanja u duhovni stalež, a time i najniži klerički stupanj, obilježen činom striženja kose bila je tonsura (lat. *tonsura*) u koju se stupalo u "dodu razuma" što je značilo između 10 i 12 godina života. Potom su slijedili stupnjevi: vratar, čitač, egzorcist, svječonoša (lat. *acolythus*), zatim subđakon s 21 godinu starosti i konačno đakon (Runje 2003: 80-81).

¹⁰ Naglašeni tročlani oblik autobiografskoga izražavanja (*ja, život, pisati*) razvijao se tijekom stoljeća tako što je naglasak opogao biti na jednom od ta tri pojma. Antika i srednjovjekovlje stavljaju naglasak na pojam života koji se opisuje, renesansa na pojam osobe koja piše, dok suvremena autobiografija apostrofira samu akciju pisanja.

jedan dodatak autobiografskim zapisima u kojima dolazi do izražaja jastvo zapisivača, njegova privrženost zavičaju i njegov duhovni senzibilitet.

Kako je *okolit* (akolit, svjećonoša, lat. *acolythus*) posljednji stupanj nižega svećeničkoga obrazovanja, a *žakan* (đak, đakon, sluga, poslužitelj, lat. *clericus*, *diaconus*) prvi stupanj višega obrazovanja, bilješka nam, dakle, otkriva da je Greblo mladi svećenički pripravnik koji bi već tada u društvu mogao imati povlašteni položaj jer "žakni su posebno izabrani i istaknuti po svom položaju u obitelji, u bratstvu, suradnici svećenika i poslužitelja kod oltara. S njima se obitelj i bratstvo izdvajaju od drugih obitelji i bratstava, postaju uočljiviji, zapaženiji, u jednu riječ istaknutiji" (Runje 2003: 79).¹¹ Đakoni glagoljaši, mladi svećenički pripravnici, često ostavljaju tragove svoga pisarskoga umijeća u srednjovjekovnim glagoljskim knjigama, ne izostavljajući svoju titulu "žakna", što potvrđuje njezino, već navedeno značenje u društvu.

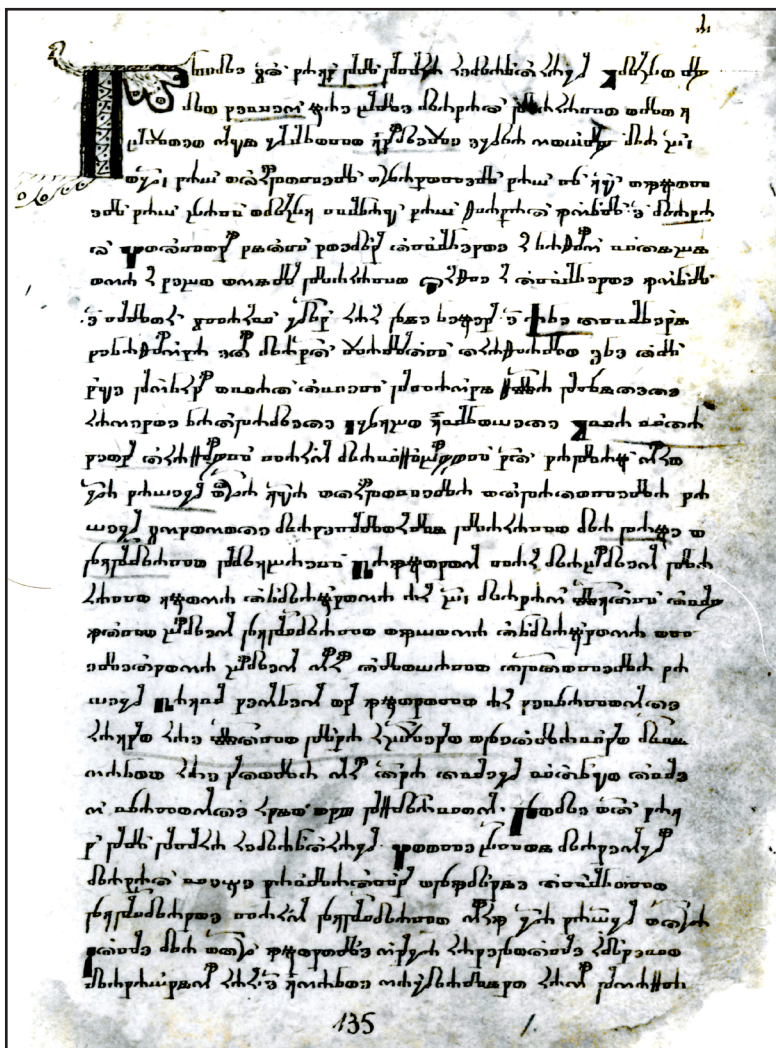
Znakovitost ročkoga podrijetla ističe on sam i u zapisu iz 1499. godine u Kopenhagenskom misalu iz 14. stoljeća u iskazu: *se pisa pop simun' greblič ovdê domači v roče...*, priklanjajući se drugačijem obliku iskaza. U priloženoj tablici zapažamo da je veći broj bilježaka (njih 5) u kojima se Šimun Greblo oslovljava u 3. licu, što odgovara tzv. *skrivenom* ili *posrednom identitetu*, izraženijem u srednjovjekovnoj književnosti (Zlatar 2000: 46), čija je prisutnost u zapisu u funkciji izvršitelja radnje koja je pak nositelj bitnosti iskaza. To je razvidno u zapisima *sie knigi pisa* ili *to pisa* itd. Glagol i objekt ovdje zauzimaju primarno mjesto što ističe uporaba pokazne zamjenice *sie* ili *to* na prvome mjestu. Sintagmom *ovdê domači* Greblo ne potvrđuje samo svoju ročku pripadnost, već naglašava tada poznatu činjenicu da su upravo domači popovi bili glagoljaši, ostavljajući time dojam zatvorene sredine o čemu nešto kasnije više doznajemo iz čuvene apostolske vizitacije veronskoga biskupa Augustina Valiera¹² koja opisuje "zabite predtridentinske pučke crkve i slika predbarokne kulture i umjetnosti u kojoj je godine Gospodnje 1580. nadživjelo neugaslo srednjovjekovlje, skroz naskroz natopljeno folklorom" (Fučić 1992: 99; 2006: 138).

Iako su marginalni zapisi najčešće kratki, oni jasno odražavaju pisarevu kaligrafsku vještinu i njegov karakterističan rukopis. Greblovi se zapisi odlikuju pedantnošću izvođenja glagoljskih slova, pokazuju izvježbanu ruku pisara istančanoga i skladnoga duktusa koja se očituje u njegovim djelima. Kako je riječ o kurzivnoj glagoljici, slova su pomno oblikovana u četverolinijskom sustavu s čvrsto pozicioniranim osnovnim tijelom slova između dvije crte. Vitki krakovi pojedinih slova izlaze iz

¹¹ Iz 16. stoljeća ostala su zabilježena imena četvorice članova obitelji Greblo. Osim popa Šimuna Grebla poznat nam je Jeronim Greblo (po nekima Šimunov rođak, ali po svojoj prilici sin). On je naslijedio Šimuna Grebla. Bio je ročki "plovani", a spominje se u *Knjizi računa* koju nastavlja voditi do 1578. godine (HBL 2002: 158). U istome rukopisu 1523. godine spominje se laik i starješina crkve Ivan Greblić. Jedan drugi župnik *gospodin' plovani pre* Jerolim Greblo spominje se 1606. godine u natpisu na nadvratniku crkve sv. Lucije u Brulu, nedaleko od Roča (Fučić 1982: 110).

¹² Valierov boravak u Buzeštini u zimi 1580. godine daje podroban zapis o životu ljudi i klera koje je vizitator tamo zatekao (Fučić 1992: 84-87).

središnjega prostora lagano se katkad gibajući udesno, osobito kada su slova u ligaturi. Greblon zapis odražava, dakle, majstora pera i profiliranoga kaligrafa. Njegova izvježbana kurziva nije samo odraz bogate pisarske tradicije rodnoga mu ročkoga kraja, već je uzorak knjiške kurzive “zlatnoga doba hrvatskoga glagolizma”. Upravo po likovnoj izvedbi slōvā za đakona Grebla bismo mogli reći da je našao svoj osobni kaligrafski identitet.

Slika 2: Autograf Šimuna Grebla: Tlmačenje od Muki Gospoda našega Isuhrsta (fol. 1r)

Greblo se, međutim, izdvaja i po stvaralačkom senzibilitetu. Njegovo *Tumačenje Muke Kristove* pokazuje intelektualca širih književnih i jezičnih razmjera. Filološko obrazovanje (Runje 2005: 47) razvidno je ponajprije u održavanju standardnoga tipa crkvenoslavenskoga jezika, temelja školske naobrazbe, čime se ističe slijed staroslavenskoga jezičnoga tradicionalizma što je u skladu s poznavanjem glagoljaških liturgijskih knjiga koje su prema narudžbi rađene upravo za Roč. To je ponajprije brevijar Vida Omišljanina iz 1396. godine (Fučić 1996) pisan za ročku crkvu sv. Bartola, u kojoj se nalazi u Greblovo vrijeme (Zaradija Kiš 2001: 11). U Roču je istodobno i Ročki misal što ga je oko 1420. godine priredio glagoljski pisar Bartol Krbavac¹³ za crkvu sv. Bartola¹⁴ (Pantelić 1964: 30-42) te današnji Kopenhagenski misal iz 14. stoljeća (Svane 1965: 59-93). Te je kodekse, uz Novakov misal¹⁵ koji je dospio u Nuglu 1405. godine, Greblo morao dobro poznavati jer u vrijeme dok se priprema za službu kodeksi se već nalaze u Roču, iz njih se misli i najvažnije su liturgijske knjige ročke župne crkve sv. Bartola. Može se samo naslutiti koliko ih je Greblo listao, udubljavao se u njihovu izradu tijekom školovanja, koliko je proučavao oblikovanje slova, izrade inicijala i sl.

Greblo postaje pop 1493. godine što potvrđuje nekoliko njegovih bilježaka,¹⁶ od kojih ističemo kolofon iz 1498. godine: ... *dospisane bêče* (sic!) *te knigi od' popa simuna grebliča* ... jer je ispisan lijepom hrvatskom ćirilicom.¹⁷ Nalazi se na kraju Kvarezimala, na fol. 132v i obiluje raznolikim podacima koji otkrivaju i sljedeće biografske elemente:

¹³ Bartol Krbavac je zabilježio svoje ime u *memento vivorum* na fol 143c.

¹⁴ To potvrđuje na fol. 173c jedna od rijetkih minijatura sv. Bartola apostola (slavi se 24. kolovoza) titulara i zaštitnika ročke crkve.

¹⁵ Novakov misal (1368.), knjiga kneza Novaka koja se od 1405. godine nalazi u Nugli nedaleko Roča i koja je bila predložak *Editio Princepsu* iz 1483. redigirana u Roču, vjerojatno je svojom iznimnom ljepotom utjecala na Greblovo formiranje knjiškoga senzibiliteta. Valja imati u vidu da je korpus glagoljskih knjiga koje danas poznajemo i na temelju kojih se mogu donijeti mnogi zaključci samo manji dio izvornoga stanja koje će nam uvijek ostati nepoznanicom.

¹⁶ Kvadruga duhovnim zakonom (1493.) fol. 143r: *ê p(o)p' simon' grblo*; Kvarezimal (1498.) fol. 132v: *od' popa simuna grebliča*; Kopenhagenski misal (1499.) fol. 154v: *se pisa pop simun' greblič*; Knjiga računa bratovštine (crkve) i općine Roč u Istri (1533.) fol. 5r: *ê pop simun' greblo*.

¹⁷ Cjeloviti tekst kolofona glasi: *Va ime bož'e amen' • lêt g(ospo)dnih' • č•u•p•s• (=1498) m(ê)s(e)ca avrila dospisane bêče* (sic!) *te knigi od' popa simuna grebliča i negovega žakna mihovila rodom z boluna i dospih' e v moei kuće na moju špendiju i na moju hartu na hvalu g(o)sp(o)du b(og)u i nega matere d(ê)vi marie i b(l)az(e)noga sv(e)t(o)ga barnirdina isпов(ê)dnika • a za nauk' neumičih' ki budu se otêli va ne učit' • oče prosim' vseh' kliriki ki budu va te knigi čitali • m(o)lite g(o)sp(o)dina b(og)a za mene grešnika i za moih' starih' duše • va vrême pape aleksandra šestoga • a biskupa našega ahaca žibriohara v trstê, tj. za vrijeme vladavine pape Aleksandra VI. (1492.-1503.) i tršćanskoga biskupa Achatiusa de Sobriacha (1486.-1500.).*

a) pop Šimun već ima pomoćnika, “žakna” Mihovila rodom iz Boljuna,¹⁸ koji mu je pomagao u priređivanju Kvarezimala, a koji je Šimunu čini se bio povjeren na srb i kojega je učio poslovima oko priređivanja i uređivanja knjige;

b) prepisivački i priređivački radovi oko knjige obavljali su se u Šimunovu domu, što znači da je kuća u kojoj je živio Šimun Greblo mogla imati prostoriju, odnosno skriptorij¹⁹ za pisarske djelatnosti;

c) materijal za izradu knjige nabavio je i platio pop Šimun iz “svoga džepa” što naglašava ne samo Greblor osobni interes za knjigom, već i njegovo društveno i pedagoško dobročinstvo;

d) svrha Greblova rada je edukativne naravi s porukom za buduće generacije, a za *nauk’ neumičih’ ki budu se otjeli va ne učit’*, to jest za one mladiće koji će poželjeti krenuti njegovim stopama.

Greblo je tako već od 1493. godine nakon titule akolita i đakona bio i pop, a imao je samo 21 godinu, što bi možda bilo i prerano. Imajući u vidu zaključke P. Runje koji govoreći o popovima glagoljašima i njihovu školovanju ističe “da bi netko mogao biti ređen za svećenika, trebao je imati svakako 24 godine života” (Runje 2003: 83), u našem se slučaju otvara jedno od temeljnih pitanja, a to je godina Šimunova rođenja.

a) Držimo li se konstatacije P. Runje, Greblo je morao biti rođen potkraj 1460-ih godina. To nadalje znači da je svećenikom postao 1493. godine, odnosno da je morao bi biti rođen oko 1469. godine?

b) Greblo je rođen oko 1472. godine, bio je posebno nadaren čak te je popom postao ranije nego što je inače bilo moguće. U tom se slučaju priklanjamo starijoj pretpostavci V. Štefanića da “moramo vjerovati da je klerik Šimun u toku g. 1493. u kratkim razmacima od 5. marta dalje dobio sve crkvene redove i postao svećenik, što u ona vremena ne bi bila neobična stvar” (Štefanić 1960: 403).

Iz iznesenog je vidljivo da su prihvatljive dvije moguće pretpostavke o godini rođenja Šimuna Grebla. One i nisu odviše problematične jer ne pokazuju veća vremenska odstupanja.

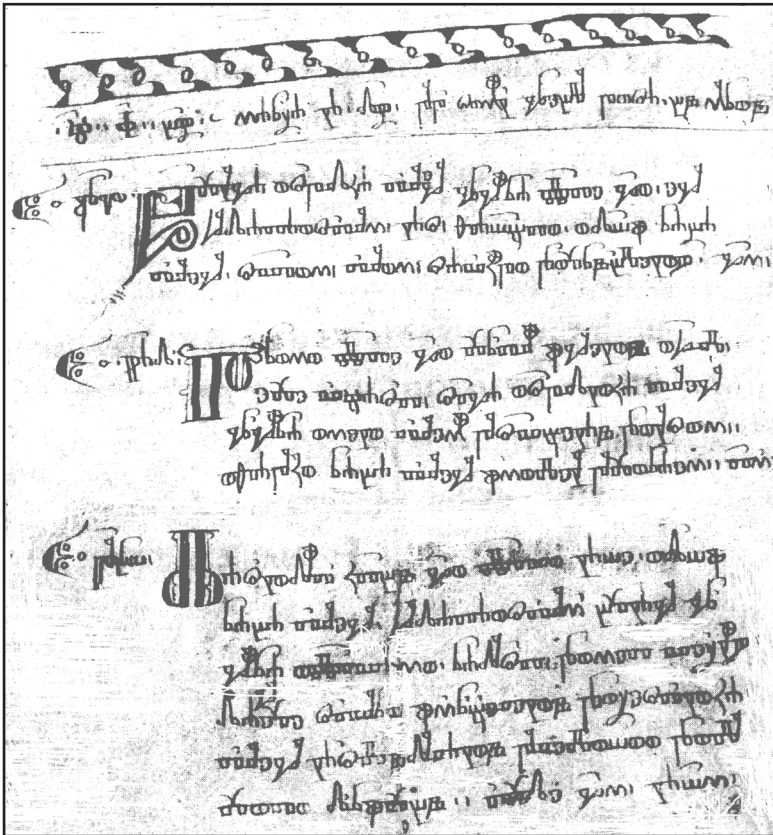
Dok su sačuvana Greblova djela uvjerljiva potvrda o velikom znanju i istančanom pisarskom umijeću, piščeve su marginalije važan izvor aktualne spoznaje njegova vremena i njega samoga. U tom kontekstu spomenimo potresnu marginaliju iz 1512. godine iz Novakova misala²⁰ u kojoj se Greblo zapisuje kao pop. Njezina je posebnost u razumijevanju knjige kao najsigurnijega medija za čuvanje aktualnih zbivanja. U tom

¹⁸ Boljun je smješten desetak kilometara južnije od Roča i poznato je glagoljaško središte srednjovjekovne Istre.

¹⁹ Organizirane skriptorije imali su benediktinski samostani (Runje 1998: 19-20), dok su se poslovi oko knjiga u manjim intelektualnim glagoljaškim zajednicama obavljali u domovima intelektualaca o čemu postoje potvrde u glagoljskim marginalijama poput one Vida Omišljanina (Fučić 1996).

²⁰ Zapis se nalazi na fol. 269b. To je potresno svjedočanstvo epidemije kuge u ročkome kraju (Zaradija Kiš, Fatović-Ferenčić 2003: 49-56).

je kontekstu posebno zanimljiva ova bilješka jer se nalazi u liturgijskoj knjizi, misalu, najčešće rabljenoj crkvenoj knjizi ne samo za Greblova života već i nakon njega.

Slika 3: Zapis Šimuna Grebla iz 1512. godine u Novakovu misalu (fol. 269b)

S obzirom na to da se u Šimunovo doba još nisu vodile knjige o pojavama epidemija, rijetki su zapisi koji i danas upućuju na ta tragična vremena (Milčetić 1911: 317; Fučić 1982: 235, 278; Zaradija Kiš, Fatović-Ferenčić 2003: 53, 56). Upravo zbog toga imaju posebnu vrijednost. Novije znanstvene raščlambe na specifičnom uzorku medicinskih marginalija identificiranih u hrvatskim glagoljskim tekstovima i zapisima mogu poslužiti kao svojevrsna dopuna ili *pars pro toto* u interpretaciji događaja iz prošlosti (Dürriegl, Fatović-Ferenčić 1997: 174-178). Jedna od njih pripada Greblu. U njoj bilježi vrijeme epidemije kuge u ročkome kraju i daje naslutiti kako je bilo mnogo žrtava. Svoju osobnu nemoć pred pogubnom bolešću, Greblo je izrazio jednostavno,

ali bolno i iskreno: ·č·f·bī· (=1512) *mar'ča na ·di·* (=15) *pop' simun' greblo pisa bē moriē*.²¹

- Beneficijan

Jedan od češćih atributa koji opredjeljuje Greblovu imovinsku i društvenu situaciju je njegov status *beneficijana* (Runje 2003:82). On je beneficijan već od 1496. godine ako se oslonimo na bilješku iz 1503. godine u brevijaru Vida Omišljanina, koju je na fol. 1v zapisao pop Ilija Pečarić: *va ime h(r̄sto)vo ·č·f·v·* (=1503) ... *i v to vrime bēh ē pop iliē pečarić · rodom z bribēra b(e)neficiān tu · i pop simun grblić · rodom d(oma)či v c(r̄)kvi s(veta)go bartolomea ... · i ē pop ilia svrševah v tom beneficij let ·e·ī* (=16) · *a pop simun ·ž·* (=7) · *a beše tada let od roistva moego ·k·a* (=41) *m(ē)s(e)cī ·e·* (=6).... .

Ova kasnija bilješka potvrđuje stariju bilješku u Kopenhagenskom misalu na fol. 154v koju je sam Greblo zapisao 1499. godine, a koja ga potvrđuje kao beneficijana i popa u rodnome Roču: *va ime b(o)ž'e amen' lēt' g(ospo)dniĥ' ·č·u·p·z·* (=1499) *se pisa pop simun' greblić ovdē domači v roče buduĉ' v' beneficij va to vrēme.*

- Prezbiter

Mjesto Hum u drugoj je polovici 16. stoljeća ovisno o ročkoj župi, što je razvidno u Valierovoj apostolskoj vizitaciji (Fučić 1992: 87): Zsigurno je to bilo i u Greblovo vrijeme. U tom je smislu kao bilješka zanimljiv Greblor latinski grafit iz 1516. godine zapisan glagoljicom koji se nalazi na sjevernom zidu grobljanske crkve sv. Jeronima u Humu (Zaradija Kiš 2001:12). Bilješka je važna jer i danas svjedoči o točnom datumu Greblova posjeta Humu: *ik fuit prezbiter simon de roco č·f·e·ī· ijulēē ·b·* (= 2. VII. 1516.) i njegovoj tituli prezbitera te specifičnoj "latiniziranoj" varijanti njegova imena.

Slika 4: Grafit Šimuna Grebla iz 1516. godine u crkvi sv. Jeronima u Humu

²¹ Svjedočanstvo je dopunjeno s tri kratke diraljive oracije za mrtve posvećene "Božjem konzulu", sv. Grguru ispovjedniku. Molitva je ukrašena s tri skromno iluminirana inicijala koja prethode lijepo ispisanom tekstu poznata nam duktusa glagoljske kurzive.

- *Farman, gospodin, domin*

Za ilustraciju navedenih titula koje se pojavljuju uz Greblovo ime citirat ćemo dvije njegove i jednu tuđu bilješku:

- Ročki misal (oko 1420.), fol. 232v, zapis popa Grgura iz Senja iz 1497. godine:

·č·u·p·ž· (=1497) *miseca oktebra dan ·e· (=6) ... v gradi roči budući farman' tu gospodin ilie z bribira i g(ospo)din' šimun greblič...*

- Kvarozimal (1498.), fol. 133v, zapis Šimuna Grebla iz 1516. godine:
si vod' napisa domin' simun' greblo ·apr(i)la ·a·i· (=11) ... ·č·f·e·i· (=1516).

- Knjiga računa (1523.), fol. 2r, zapis Šimuna Grebla iz 1523. godine:
...·č·f·i·v· (=1523) ijulêê d(a)n' ·i· (=20) v' vrime redovniki bene(f)iciênih' v roče domina ilie pečariča i domina simuna grebla...

Nazivi *gospodin*, *domin* i *farman* bili su sinonimi u unutrašnjoj Istri i odnosili su se na župnika. Naziv *gospodin* je samo jedan od načina kojim se oslovljava župnik "u kontinentalnoj staroj feudalnoj Istri" gdje je "gospodin' *per antonomasiam* i dandas isključivo župnik" (Fučić 1982: 16). Naziv *domin* (lat. *dominus*) je latinizam, ali i lingvistički neologizam u Greblovo vrijeme. To je naziv koji ističe ugled svećenika ruralnoga glagoljaškoga kaptola. *Farman* se pak odnosi na župnika, javlja se jedino u unutrašnjoj Istri i kasnosrednjovjekovni je kajkavizam s ranokršćanskoga germanofonoga područja (*fara*, njem. *Pfarre* - župa, plovanija; kajk. *fârnîk*²² - član župe, *farof* - župni dvor) (Skok 1971: 506; RHKKJ I/III 1986: 552). Među znanim epigrafskim glagoljskim spomenicima ta je titula zabilježena samo šest puta i to u razdoblju od 1463. godine (Vrh) do 1529. godine (Draguč) (Fučić 1982: 132, 136, 138, 186, 290, 376). Na temelju toga moglo bi se zaključiti da je naziv *farman* specifikum u stručnom glagoljaškom vokabularu. To je "titula za župnika u sjeveroistočnoj Istri" (Fučić 1982: 405). Međutim, ta se titula razlikuje od titule *plovana* po tome što je *farman* u smislu župnika odgovoran za ona mjesta koja su ovisna i pripadaju većoj matičnoj župi²³ koju vodi *plovan*. Zato je uz taj leksem vezan pojam kretanja: burgundski **faramanni*, suputnik, **faran*, putovati; germanizam **fara*, put, putovanje.²⁴ Tako bi naziv *farman* u sjeveroistočnoj Istri bio "vrsta župnika" prostorno vrlo određen. Jasno je, dakle, da je *plovan* samo jedan, dok je *farmana* moglo biti više. Greblo je već od 1496. godine kao beneficijar obavljao gotovo sve župničke funkcije, posebice kad župnika iz nekoga razloga nije bilo.

²² Farnik = njem. *Pfarmann*, župljanin. On mora biti pokoran svome plebeušu.

²³ U Buzeštini npr. mjesta Vrh, Predloki, Dolina, Boljun imaju farmane dok je *plovan* u Buzetu.

²⁴ U nazivu *faramanni*, *fêramanni* sadržan je i pojam zajedništva (Pirrene 2006: 43), odakle i nazivi lokaliteta zabilježeni u 13. i 14. stoljeću: *Faramans*, *Pharamanz*, *Faramantz*, *Faramanz* (www.s.home.cern.ch/suter/topoF0.html)

Podatak iz 1523. godine u *Knjizi računa* na fol. 2r govori da je župna crkva sv. Bartola imala dvojicu visoko odgovornih *beneficijana* i dvojicu starješina laika.²⁵ Čitajući tu bilješku nameće se pitanje koje bi se odnosilo na “plovana” kojega možda mletačke vlasti nisu htjele potvrditi?

- Knjiga računa, zapis iz 1523. godine, fol. 2r:

V h(risto)vo ime amen ·č·f·i·v· (= 1523) ijulêê d(a)n' ·i· (= 20) v' vrime redovniki bene(f)iciênih' v roče domina ilie pečariča i domina simuna grebla i vrime starešini crkve s(veto)ga bartolomêê sadê v roče êkov' busiç i ivan grebliç bêše učenena sêda v kore crkve ...

Bilješka nam govori o crkvenim strukturama u Roču jer je, kako je u tim i ranijim vremenima bilo tipično, šira vremenska odrednica redovito bila iskazana vladavinama najviše pozicioniranih osoba u društvu (u širem kontekstu su to pape i carevi). Ovdje su to župnici i crkvene starješine, odnosno oni koji obavljaju zadaće župnika, a to su bili Ilija Pečarić i Šimun Greblo. Ako Pečarić i Greblo zajednički upravljaju župom, tj. dijele obveze jedne osobe, moglo bi se naslutiti da u spomenutom trenutku još nije bio imenovan “plovana” u pravom smislu. Je li riječ o nekoj krizi, konkurenciji ili o nekom drugom organizacijskom problemu koji se ticao imenovanja župnika? Činjenica je, međutim, da se ime ročkoga župnika u to vrijeme eksplicite ne spominje. No, činjenica je također da se dva *beneficijana*, dva *domina* i *gospodina* i dva *farmana* pojavljuju u isto vrijeme u istoj župi. Možda su se dva favorita za župnika našla na istoj poziciji, iako je među njima bila razlika od gotovo deset godina?²⁶ Kakvi su bili njihovi međusobni odnosi, je li među njima bilo problema, kakav je tip konkurencije vladao i je li je uopće bilo? Odgovor na bilo koje od ovih pitanja uvelike bi pomogao u donošenju novih zaključaka. Kako do njega nije moguće doći, taj period u povijesti ročke župe ostaje i dalje nejasan. Greblo i Pečarić su, kako se čini, obavljali zajedno župničke funkcije. To je vjerojatno moralo biti na određeno vrijeme, što se razabire iz nešto kasnijih zapisa u *Knjizi računa* u kojima se pojavljuje “plovana”.

Međutim, razmotri li se zapis Odluke Mletačkoga Senata iz 1535. godine (Vlahov 2003: 199),²⁷ jedini nam znani dokument na talijanskom jeziku koji spominje

²⁵ Jakov Busić i Ivan Greblić nisu bili svećenici jer nemaju kleričke titule uz imena, što pokazuje da su izvjesne zadatke unutar župe mogli obavljati laici. Oni su najčešće bili zaduženi za brigu oko crkvenoga inventara. O starješini laiku govori npr. kameni natpis iz 1541. godine, danas izgubljen, ali sačuvan u literaturi, a koji glasi: *va vrime martina bakšiča starišine ·čfka· 1·5·4·1·* (Fučić 1982: 104), ili nešto mlađi iz 1606. iz crkve sv. Lucije u Brulu: *·č·h·e· (=1606) egda · usn(o)v(a)nê e si d(o)mê podê st(a)r(e)š(i)nom' mikola · št(a)porê* · (Fučić 1982: 110).

²⁶ Ilija Pečarić je rođen u Bribiru 1461. godine (Vlahov 2004: 202).

²⁷ Prenosimo talijanski tekst iz članka D. Vlahova u Novoj Istri: *1535, 25, Settembre.- Furono nel 1514 donate a prete Elia, pivano di Rozzo ed eredi. Tornate quindici di terreni sotto il Capitaneato di Raspo, posti nelli confini di Rozzo, nella contrada di Cernigrado; ma non essendosi fatta tale concessione coll'autorità di questo Consiglio, gli fu rivotata, ed instando egli per riavere quella tenuta almeno in affitto, si stabilisce, che sia imposto al Capitano di Raspo e successori che al predetto padre Elia deva dare in affitto le predetta quindici tornate, in vita sua tantum, con obbligo di pagar ogni anno in Camera di Raspo, quel più che sarà*

popa Pečarića u svezi s problemom oko zemljišta, vidi se da se pojavljuje i izraz *piovano di Rozzo* koji bi se odnosio na njega. Ako bismo se priklonili mišljenju D. Vlahova, onda bismo naziv *piovano di Rozzo* uzeli kao neprijeoran dokaz o Pečariću kao župniku Roča. Ostaje međutim pitanje je li jedan jedini dokument i to na stranom (talijanskom) jeziku dovoljan da riješi terminološki problem, osobito ako se ima u vidu leksički specifikum "farman". Ako je navedeni termin (po funkcijama, važnosti i aktualnoj situaciji) u prvi mah i mogao biti shvaćen kao da je riječ o "plovanu", nekoliko redaka niže u tekstu "farman" Pečarić je oslovljen samo kao *padre Elia* što nam se za jedan pravni dokument čini donekle neobičnim, a što bismo mogli protumačiti kao vrstu jezične, odnosno terminološke opreznosti. Kojem se tumačenju prikloniti, glede Pečarićeve titulacije i koje argumente poduprijeti: jedan talijanski ili nekoliko glagoljskih? Talijanski dokument u kojemu se spominje Pečarić i koji se odnosi ponajprije na problem darivanja, tj. unajmljivanja zemljišta, ne čini nam se definitivnim u tumačenju Ilije Pečarića kao župnika Roča.

- Kada je Šimun Greblo umro?

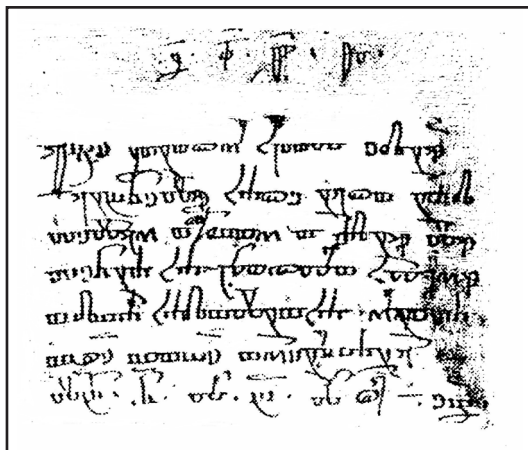
Dugo vremena nije bilo preciznijih podataka o godini Grebllove smrti iz istih razloga zbog kojih nedostaje točnost u određivanju datuma njegovog rođenja. Ali, nema ni indikacije o mjestu gdje je umro. Po svemu sudeći čini se da nije često odlazio iz Roča, jer takvih podataka uopće nema, pa je uvriježeno mišljenje da je u Roču i umro.

U *Knjizi računa* na fol. 9v detektiran je Grebllov autograf iz 1539. godine²⁸ što je, čini se, i posljednja pismena potvrda o živome Greblu. Prema toj bilješci, čija se kurzivna glagoljska slova odlikuju već poznatom elegancijom i pisarskim iskustvom, može se zaključiti da je Greblo u dobroj pisarskoj kondiciji, čime bi se prvotna datacija smrti *nakon 1533.*,²⁹ mogla pomaknuti na vrijeme nakon 1539. godine.

stato, tratto di utilità da quelle l'anno 1534, over il presente 1535. (Senato Mare, *Cose dell'Istria*, 1535., 25. settembre, AMSI IX/1893, str 118).

²⁸ Riječ je o zapisu koji se odnosi na troškove kupnje za crkvene potrebe (Zaradija Kiš 2001: 18).

²⁹ Enciklopedija Jugoslavije 1986., Hrvatski leksikon 1996.

Slika 5: Autograf Šimuna Grebla iz Knjige računa iz 1539. godine (fol. 9v)

Međutim, kad se raspravlja o sličnim temama pojmovi *vjerojatno, možda* nameću dalje istraživačke interese, pa tako ni podatak iz 1539. godine nije ostao konačan.³⁰ Posebno se intrigantnom pokazala bilješka u *Knjizi računa* na fol. 26r koja se odnosi na troškove bratovštine za 1551. godinu, a koja glasi: *bêše pozabili sp(u)di ki davaju v(i)na spud ·a· (=1) veliku srêdu velikog tiedna i kada preminu pl(o)van ča e vsega sp(u)di ·v· (=3).*

U bilješci nas je posebno zanimala vremenska sintagma *i kada preminu plovana* koja stoji u apoziciji. Ona kao da je iznenada unesena te je moguće zaključiti da se smrt “plovana” dogodila spomenutoga dana, tj. na Veliku srijedu. U prilog toj pretpostavci govore dvije činjenice:

- a) slaganje prošlih vremena u tekstu bilješke i njihovo značenje,
- b) uporaba veznika *i*.

Glagol *preminu* u 3. l. jed. aorista slijedi prvu radnju izraženu pluskvamperfektom, *bêše pozabili* uz koju je sadržajno vezana vremenska uskršnja odrednica na Veliku srijedu Velikoga tjedna, ali i cijela vremenska sintagma koju nosi upravo glagol u aoristu i sastavni veznik *i* koji u svojoj primarnoj i najčešćoj funkciji povezuje i sjedinjuje događaje. Znači da su dva prošla vremena povezana vremenskom odrednicom na *veliku srêdu velikog tiedna* i smrću “plovana”. Ako bismo pak rečenicu shvatili samo kao evidenciju nabiranja trošarina za utvrđene prigode i događaje, onda se smrt “plovana” ne bi odnosila na Veliku srijedu već općenito na takav događaj te bi glagol

³⁰ Posebno bih izrazila svoje divljenje vrijednom i brižljivom tragaču i “sladokuscu” glagoljskih rukopisa, posebice marginalnih zapisa, Draženu Vlahovu iz pazinskoga Arhiva čija zapažanja i zaključci redovito otkrivaju i potiču nove i vrijedne spoznaje.

preminuti morao biti u prezentu. U tom bi slučaju “plovanova” smrt imala opći evidencijski karakter za potrošenu veću količinu vina.

Iako postoje i druga mišljenja i svako je poduprto svojim argumentima koji se pokušavaju iščitati iz minimalnih činjenica, vjerujemo da je na Veliku srijedu Velikoga tjedna kada se daje jedan spud vina (puku) preminuo i plovani spomenute, dakle, 1551. godine. Imajući također u vidu da je evidencije tih godina vodio Jeronim Greblo,³¹ Šimunov nasljednik i učenik, a najvjerojatnije i sin (Zaradija Kiš 2001: 19) koji je naslijedio oca ne samo u književnom radu već i u župničkim poslovima (Bratulić 1969: 23) u Roču,³² moglo bi se zaključiti da bi preminuli “plovani” te 1551. godine mogao biti Šimun Greblo, iako se u bilješki ne navodi njegovo ime jer taj tip evidencija, kao što je poznato, još nije bio uobičajen.³³

Na temelju vrlo šturih podataka, ali i minucioznih istraživanja D. Vlahova (Vlahov 2003: 196-200; 2004: 199-205) o Iliji Pečariću koji je zasigurno za svoga života sa svoje strane pridonio kulturnom i društvenom životu u Roču,³⁴ ne može se izvesti precizniji zaključak jer nije sačuvano ništa materijalno potpisano njegovim imenom. Mnogi radovi na sakralnim objektima u rasponu od 1492. godine kada je npr. dograđeno gotičko svetište u župnoj crkvi pa do 1549. godine kada je popravljan zvonik, nigdje ne spominju Pečarića pa ni “plovana” (Ivančić 1964: 15-28). Stoga je nemoguće osloniti se na mišljenje o Pečariću kao “neumornu radniku na obnovi, dogradnji i čuvanju tih sakralnih spomenika ročke kulturne povijesti” (Vlahov 2004: 204) što nije neosporivo.³⁵

³¹ Jeronim Greblo se spominje u bilješki popa Mateja Majaka u Greblovu *Kvarezialu* na fol. 158r. Pop je 10. listopada 1547. godine kupio knjigu od Greblova sina Jeronima. Neki istraživači smatraju da je Jeronim prodao knjigu jer je njegov otac bio mrtav, odnosno da je ne bi prodao da je Šimun bio živ. S godinom prodaje ustanovljuju donju granicu Šimunove smrti, što nam se čini neutemeljenim. Naime, Šimun Greblo je mogao odlučiti o prodaji svoje knjige s obzirom na to da je prodana za osnovne živežne namjernice: za ·a· (=1) *sp(u)d pšenice i ·b·* (=2) *sp(u)da masture i sira libric ·k·* (=40), a ne za novac (usp. cijena brevijara Vida Omišljanina, Novakova misala). To otvara različite moguće interpretacije.

³² To je potvrđeno u bilješki u Knjizi računa na fol. 32v: ·č·f·l·d· (=1555) ... *po mnê popê eron(imo)m grebli nodari i plovani v roči*.

³³ Iako su i J. Bratulić i D. Vlahov tijekom vremena mijenjali mišljenja glede Šimuna i njegova “župnikovanja”, a potom samo “popovstva” (Bratulić 1969: 23; 1987: 35-44) bez posebnih objašnjenja, ili su na temelju iščitavanja arhivskih dokumenata titulu župnika dodjeljivali i Greblu, a i Pečariću (Vlahov 2000: 119; 2003: 200; 2004: 199-201), jasno je da je do danas ostalo neriješeno pitanje oko ročkoga župnika u prvoj polovici 16. stoljeća.

³⁴ U Ročkom misalu na fol. 232a štura marginalija govori o đakonu kojega je vjerojatno vodio pop Ilija Pečarić: ·č·f·k·g· (=1544) *sie pisa anton žakan vidič ki staše poli popa ilie* (Milčetić 1911: 28). Bilješka na fol. 468b u brevijaru Vida Omišljanina govori o Pečarićevu gostoprimstvu: ·č·f·i·j· (=1528) *meseca sektem(br)a dan ·i·z·* (=29) *to pisa pop k(o)c(ên) kada staše v roči gradi v h(iši) popa ilie pečarića* (Milčetić 1911: 74).

³⁵ O gospodarskom i kulturnom položaju svećenika glagoljaša u 15. stoljeću znano je da se nisu morali brinuti za sakralne građevine jer je to bila briga mjesta (Runje 2003: 96), odnosno starješina crkve koji su se brinuli za čuvanje i održavanje materijalnih dobara crkve. Ovo je bitno napomenuti za ročki kraj koji je u 15. stoljeću bio vrlo razvijeno i organizirano kulturno središte.

Uzme li se u obzir koja je sve znanja stekao Greblo tijekom svoga obrazovanja, koja je djela stvorio i s kojom namjerom (Zaradija Kiš 2001: 20-27), i ima li se u vidu moralno-didaktički književni žanr za koji se opredijelio, aktualne književne trendove koje je slijedio i koji obilježavaju njegov literarni rad, ali i pedagoški doprinos koji predstavlja edukativnu nadogradnju zajednice u kojoj je bio "domaći"³⁶ i koliko su ga cijenili, nameće se mišljenje da je Greblo mogao biti ročki "plovani". Možda je cijelu situaciju tako i shvatio njegov sin kada je napisao *i kada preminu plovani*, a ne "farmani". Takvo razmišljanje podupire činjenica da je Greblo bio iz Roča i da je tijekom svoga rada školovao i stvorio svoga nasljednika, Jeronima, koji je postao plovaniom što potvrđuje činjenicu da se u glagoljaškim sredinama intelektualno znanje prenosilo u obitelji i da se za župnika opredjeljivalo za "domaćega" koji dobro poznaje svoju pastvu, a ne za "stranoga" (Runje 2003).

- Životopisna tablica Šimuna Grebla

godina	zapis	mjesto zapisa
1472?		
1493.	<i>az' šimun' žakan' okolit'...i ê rodom iz roča ja p(o)p' simon' greblo</i>	Tumačenje muke Kristove, 23v Kvadriga, 143r
1496.	Š. G. je beneficijan na temelju bilj. iz 1503.	
1497.	<i>budući farman' tu... g(ospo)din' šimun greblič</i>	Ročki misal, 232v
1498.	<i>od popa simuna grebliča</i>	Kvarezial, 132v
1499.	<i>pop simun' greblič ... budući v' beneficij va to vrême</i>	Kopenhagenski misal, 154v
1503.	<i>b(e)neficijan tu i pop simun greblič.... let...ž. (=7)</i>	brevijar Vida Omišljanina, 1v
1512.	<i>pop' simun' greblo</i>	Novakov misal, 269b
1516.	<i>prezbit(er) simon de roco</i>	grafit u crkvi sv. Jeronima u Humu
1523.	<i>domina simuna grebla</i>	Knjiga računa, 2r
1533.	<i>ê pop simun' greblo</i>	Knjiga računa, 5r
1539.	autograf Š. G.	Knjiga računa, 9v
1551?	<i>... kada preminu pl(o)van (?)</i>	Knjiga računa, 23r

³⁶ Neki smatraju da Greblo nije mogao biti župnik i zato što je bio "domaći", te u tom slučaju taj zadatak neminovno pripadao Pečariću. Ali, znamo li da je Jeronim Greblo, Šimunov sin, koji je također bio iz Roča, koji je naslijedio oca i bio župnik, razvidno je da takva pretpostavka nije prihvatljiva.

Zaključak

Autobiografske i biografske marginalije Šimuna Grebla, bez obzira na to koliko bile na margini znanstvenih interesa, a na razini pučkoga izričaja, u našem su trenutku postale vrlo značajne jer omogućavaju konstrukciju životnoga puta glagoljaša koji je živio u nesigurnim vremenima kada je kuga harala Istrom (Zaradija Kiš; Ferenčić Fatović 2003: 52-53), u vremenu značajnih vizitacija papinih izaslanika te rata Kambrejske lige protiv Venecije. Uz to, Greblo je živio u vrijeme "zlatnoga doba hrvatskoga glagolizma", živio je i stvarao u vremenu umjetničkoga oblikovanja glagoljske pisane riječi, knjiških i tiskarskih umijeća te znanstveno-obrazovnog uspona u kojemu intelektualac njegovoga kova ostaje zabilježen u povijesti ljudskoga stvaranja.

S razvijenom svijesću o značenju svoga vremena i potrebom da nešto kaže o sebi, Greblo je krčio put biografiji kao književnome žanru, skromno, svjesno ili nesvjesno, ističući bitnost autobiografskih zapisa.

POPIS LITERATURE

- Bratulić 1969 *J. Bratulić: O hrvatskom književniku Šimunu Greblu. Istarski mozaik 7(1969), str. 19-33.*
- Bratulić 1987 *J. Bratulić: O hrvatskom književniku Šimunu Greblu. Istarske književne teme. str. 35-44, Pula 1987.*
- Dürriegl, Fatović-Ferenčić 1997 *M. A. Dürriegl, S. Fatović-Ferenčić: Marginalia medica Croatico-glagolitica. Liječnički vjesnik. 119(1997), str. 174-178.*
- Fučić 1982 *B. Fučić: Glagoljski natpisi. JAZU. Zagreb 1982.*
- Fučić 1992 *B. Fučić: Buzeština 1580. Kulturno povijesna slika prema Valierovoj apostolskoj vizitaciji. Buzetski zbornik 17(1992), str. 83-103.*
- Fučić 1996 *B. Fučić: Vid Omišljanin. Omišalj-Roč 1996.*
- Fučić 2006 *B. Fučić: Iz istarske spomeničke baštine. svezak prvi. Zagreb 2006.*
- HBL 1998, 2002 *Hrvatski biografski leksikon 4, 5. Zagreb 1998, 2002.*
- Hercigonja 1975 *E. Hercigonja: Srednjovjekovna književnost. Povijest hrvatske književnosti. knj. 2. Zagreb 1975.*
- Ivančić 1964 *R. Ivančić: Gotičke crkve u Roču. Radovi odsjeka za povijest umjetnosti .5(1964), str. 15-28.*
- Lejeune 1975 *Ph. Lejeune: Le pacte autobiographique. Paris 1975.*
- Milčetić 1911 *I. Milčetić: Hrvatska glagoljska bibliografija. Starine JAZU. 33(1911), str. 1-505.*

- Misch 1969 *G. Misch: Geschichte der Autobiographie. Frankfurt am Main 1969.*
- Olney 1980 *J. Olney: Autobiography. Essays Theoretical and Critical. Princeton 1980.*
- ORL 2002 *Opći religijski leksikon. Zagreb. 2002.*
- Pantelić 1964 *M. Pantelić: Glagoljski kodeksi Bartola Kravca. Radovi Staroslavenskog instituta 5(1964) str. 5-98.*
- Reinhart 2002 *J. Reinhart: (Rezensionen): Antonija Zaradija Kiš, Šimun Greblo i njegovo tumačenje muke Kristove (1493.), Pazin ("Josip Turčinović" - Katedra Čakavskog sabora – Institut za etnologiju i folkloristiku – Pazinski kolegij) 2001, 129S. Wiener Slavistisches Jahrbuch, 48(2002), str. 299-303.*
- Reinhart 2004 *J. Reinhart: Biserka Grabar kao istraživač staroslavenske baštine kod Hrvata. Glagoljica i hrvatski glagolizam. Zagreb – Krk 2004., str. 67-80.*
- RHKJ 1986 *B. Finka (ur.): Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika. knjiga I. svezak III. Zagreb 1986.*
- Runje 2003 *P. Runje: Školovanje glagoljaša. Ogulin 2003.*
- Runje 2003a *P. Runje: Knjiga u srednjem vijeku, duhovna i materijalna vrijednost. Riječki teološki časopis, 11(2003) 2(22), str.451-461.*
- Runje 2005 *P. Runje: Glagoljica u zadarskoj nadbiskupiji u srednjem vijeku, Zadar 2005.*
- Skok 1971 *P. Skok: Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. t. I. Zagreb 1971.*
- Svane 1965 *G. O. Svane: Kopenhagenski glagoljski misal. Slovo15/16(1965), str. 59-93.*
- Štefanić 1960 *V. Štefanić: Glagoljski rukopisi otoka Krka. Djela JAZU. 51(1960), str. 1-455.*
- Tadin 1954 *M. Tadin: Recueil glagolitique croate de 1375. Revue des Études slaves 31. Paris, str. 21-32.*
- Vajs 1948 *J. Vajs: Najstariji hrvatskoglagoljski misal. Djela JAZU, knjiga 38. Zagreb 1948.*
- Vlahov 2000 *D. Vlahov: Pabirci iz povijesti Roča (Tragom glagoljskih zapisa). Buzetski zbornik 26(2000), str. 113-126.*
- Vlahov 2003 *D. Vlahov: Tko je bio ročki plovnik, pop glagoljaš preminuo 1551. godine?. Nova Istra. 3/4(2003), str. 196-200.*

- Vlahov 2004 *D. Vlahov: O popu Iliji Pečariću (1461.-1551.). Buzetski zbornik 30(2004), str. 199-205.*
- Zaradija Kiš 2001 *A. Zaradija Kiš: Šimun Greblo i njegovo tumačenje Muke Kristove (1493.). Pazin 2001.*
- Zaradija Kiš 2002 *A. Zaradija Kiš: Ivan Milčetić (1853.-1921.) i Šimun Greblo (oko 1472.-1551.). Zbornik o Ivanu Milčetiću. Hrvatski književni povjesničari. sv. 7, Zagreb 2002, str. 357-364).*
- Zaradija Kiš,
Fatović-Ferenčić 2003 *A. Zaradija Kiš, S. Fatović-Ferenčić: Bje morija – glagoljski zapis popa Šimuna Grebla iz 1512. godine. Buzetski zbornik, 29(2003), str. 49-56.*
- Zlatar 2000 *A. Zlatar: Ispovijest i životopis. Srednjovjekovna autobiografija. Zagreb 2000.*
- Zumthor 1987 *P. Zumthor: La lettre et la voix. Paris 1987.*

SUMMARY

Antonija Zaradaija Kiš

MEMOIR MARGINALIA – (SUB)CONSCIOUS ORIGINS OF BIOGRAPHY FACTS AND DILEMMAS ABOUT THE LIFE OF A GLAGOLITIC PRIEST ŠIMUN GREBLO (AROUND 1472 – AROUND 1551)

Šimun Greblo, a Glagolitic priest from Roč, Istria, who lived and worked at the turn of the 15th and 16th centuries, left an indelible trace in the Croatian Glagolitic literature. Relatively scarce data found on the margins of several Glagolitic manuscripts provide only an outline of the personality of this scholar from Roč, but they are sufficient to understand his literary value and importance. Scarcity of the basic biographical data and a certain degree of vagueness in the extant data have caused problems for the contemporary researchers who study Greblo's work. These problems include the determination of a time-line and the question of whether he was a parish priest. We have tried to solve some dilemmas in this discussion about these issues, which is also an attempt to find solution to these problems. However, this does not enable us to positively confirm the accuracy of the basic information. Therefore, they should not be taken at face value. This is why there will always exist at least two possible ways of interpreting the available data, and the only thing we can do is lean towards the interpretation that we believe is the most convincing.

Key words: *Roč, Šimun Greblo, Glagolitic priest, marginalia, biography*